

Семінарське заняття № 1

Тема. Ринкова економіка. Базова модель економічної рівноваги товарного ринку

- План:**
1. Економічна рівновага: сутність, види та передумови
  2. Концепції загальної економічної рівноваги
  3. Макроекономічне зростання: сутність, типи, чинники і критерії

Стислі теоретичні зведення

1. Економічна рівновага: сутність, види та передумови

Проблема макроекономічної рівноваги – одна з основних в економічній теорії і привертає до себе велику увагу економістів протягом XIX – XXI ст.

Макроекономічна рівновага – це збалансованість і пропорційність економічних процесів у масштабі всього народного господарства: сукупного попиту і сукупної пропозиції, виробництва і споживання. Досягнути макроекономічної рівноваги можна, але тільки тимчасово, тому що вона має динамічний характер і діє скоріше за принципом «рівновага-нерівновага». Однак суспільство зацікавлене, щоб відхилення від рівноваги були мінімальними і короткочасними, тому воно дійшло висновку про необхідність регулювання макроекономічної рівноваги в процесі реалізації відповідної економічної політики. Для оцінки такої рівноваги використовуються показники кінцевих результатів розвитку макроекономіки: ВВП, ВВП, НД.

Механізм економічної рівноваги макроекономіки істотно відрізняється від механізму мікроекономіки. Для останньої рівновага означає встановлення такої ціни, за якої розмір попиту дорівнює розміру пропозиції. Така рівновага встановлюється стихійно механізмом саморегулювання ринкової економіки. Макроекономічна рівновага є не наслідком поведінки покупців та продавців, а результатом дії складного механізму збалансованого кругообігу структурних частин валового національного продукту та національного доходу, а саме величин сукупної пропозиції і сукупного попиту. Збалансоване, рівноважне зростання економіки передбачає узгоджений динамізм її складових структурних ланок залежно від розвитку народного господарства як цілісної системи.

Рівновага буває ідеальною, реальною, частковою і загальною.

Ідеальна (бажана) рівновага – це такий стан економіки, за якого забезпечується оптимальна реалізація інтересів усіх суб'єктів економіки та узгодженість в їхній поведінці. При цьому рівновага теоретично передбачає, що всі суб'єкти знаходять на ринку предмети споживання та фактори виробництва, а весь продукт, вироблений у минулому році, має бути реалізованим. Така

рівновага можлива за наявності вільної конкуренції та економічної гармонії, за відсутності протилежностей та диспропорцій.

Реальна рівновага встановлюється в економічній системі як наслідок впливу зовнішніх факторів на ринок в умовах недосконалої конкуренції. Така рівновага є відповідністю між обмеженими ресурсами і зростаючими потребами суспільства. Для її досягнення необхідно вжити заходів, спрямованих на ефективне використання ресурсів, збільшення продуктивності суспільної праці чи обмеження платоспроможного попиту споживачів.

Часткова рівновага у масштабі всього народного господарства означає досягнення кількісної відповідності двох взаємозв'язаних окремих сторін чи ланок економіки, ринку товарів, послуг, факторів виробництва. Наприклад, збалансованість між виробництвом і споживанням, попитом і пропозицією, прибутками і видатками з бюджету та ін.

Загальна макроекономічна рівновага – це збалансований розвиток усіх сфер економічної системи, одночасна відповідність на ринку в цілому.

Макроекономічна рівновага передбачає досягнення пропорційності як доцільності, впорядкованості та відповідності відтворюваних зв'язків, сторін та фаз. При цьому локальні, окремі пропорції взаємопов'язані, доповнюють одна одну і зумовлюють збалансований розвиток усієї економічної системи, або рівновагу.

2. Концепції загальної економічної рівноваги.

Для більш детального з'ясування понять економічного кругообігу, в якому суспільний продукт на макроекономічному рівні може бути реалізований лише за умови дотримання відповідних макроекономічних пропорцій між його речовими та вартісними елементами, потрібно розглянути схеми економічного кругообігу Ф. Кене, марксистські схеми суспільного відтворення і сучасні схеми економічного кругообігу (див. статті до схем і графіків: «Схема економічного кругообігу Ф. Кене», «Марксистські схеми суспільного відтворення», «Сучасні схеми економічного кругообігу», «Кругообіг доходу, ресурсів і продукту за участю державного сектору», «Макроекономічна рівновага товарного і грошового ринку»).

У першій третині XIX ст. в економічній теорії і політиці панувала класична теорія, яка стверджувала, що в ринковій економіці закладені достатні внутрішні можливості щодо саморозвитку, і що пропозиція створює власний попит, в результаті чого в економіці забезпечується стабільність і рівновага (теорія «невидимої руки» А. Сміта).

Наступний напрям в економічній теорії (остання третина XIX – перша третина XX ст.) отримав назву неокласичного. Його засновником став англійський економіст А. Маршалл (1842-1924).

В 30-х роках XX ст. зароджується один з провідних напрямів сучасної макроекономічної теорії – кейнсіанство, започатковане в працях Дж.М. Кейнса.

Основною причиною порушення економічної рівноваги Дж.М. Кейнс вважав нестачу сукупного попиту, що викликається неповною зайнятістю, тому і поставив за мету створити модель повної зайнятості, яка є моделлю рівноваги.

Дж.М. Кейнс розглядав два варіанти своєї моделі – базовий і розширений.

Базова макроекономічна модель розглядає умови досягнення рівноваги в закритій ринковій економіці без державного регулювання (див. статті до графіка «Кейнсіанська модель рівноваги: базовий варіант»).

Розширена макроекономічна модель виявляє умови рівноваги відкритої ринкової економіки з державним регулюванням. Відкритість чи закритість економіки пов'язана з існуванням зовнішнього ринку (див. статтю до графіків: «Кейнсіанська модель рівноваги: розширений варіант»).

Кейнсіанська модель рівноваги: базовий варіант

У базовій моделі розглядаються два основних чинники формування сукупного попиту (**AD** – Aggregate Demand) - споживання або споживчі витрати домашніх господарств (**C**) і приватні інвестиції або витрати фірм (**Іn**):

$$AD = C + I_n.$$

Тут обсяг чистих інвестицій (**I_n**) – величина незалежна, яка практично не змінюється із зростанням обсягів національного доходу а обсяг споживання – змінна і визначається змінами у доході нації. Люди схильні збільшувати споживання разом із зростанням свого доходу, але дохід при цьому зростає швидшими темпами, ніж споживання. Це явище Дж. М. Кейнс пояснює через показники ГСС (MPC) і ГСЗ (MPS).

Теорія мультиплікатора інвестицій вказує, що рівень доходу та його приріст визначається обсягом інвестицій і коефіцієнтом мультиплікатора. Але за зростання доходу збільшується MPS і поступово зменшується MPC, що, зрештою, призводить до зменшення інвестицій і споживання, а згодом і до економічної стагнації та хронічної нерівноваги національної економіки.

Економічна рівновага у кейнсіанській моделі визначається обсягом виробництва і національного доходу, тобто сукупної пропозиції, що дорівнює сукупним витратам або сумі обсягів споживання та інвестицій, або сукупному попитові. Рівень зайнятості при цьому буде найвищим.

Отже, рівноважний обсяг виробництва і національного доходу – це такий обсяг, який забезпечує загальні витрати економіки, достатні для закупівлі даного обсягу продукту.

3. Макроекономічне зростання: сутність, типи, чинники і критерії.

Розвиток макроекономіки, шляхи забезпечення її рівноваги тісно пов'язані з економічним зростанням, яке означає збільшення обсягу виробництва товарів і послуг за певний період.

Економічне зростання – це регулярне розширення масштабів діяльності всіх суб'єктів господарювання, яке виявляється у збільшенні абсолютних розмірів (чи у процентах) ВВП, ВНП, НД в країні в цілому і на душу населення.

Економічне зростання є результатом процесу розширеного відтворення й економічного розвитку. Воно втілюється у таких формах:

- 1) натурально-речовий результат — у зростанні національного багатства країни;
- 2) вартісний результат — у зростанні національного доходу країни, ВВП, ВВП;
- 3) працевитратний результат — в економії виробничого часу і зростанні вільного часу;
- 4) інтелектуальний результат — у підвищенні рівня освіти, кваліфікації, розвитку здібностей працівників;
- 5) екологічний результат — у збереженні навколишнього середовища, здоров'я населення;
- 6) соціальний результат — у підвищенні життєвого рівня населення, в досягненні високого рівня ефективної зайнятості.

Економічне зростання забезпечується за допомогою відповідних чинників:

- екстенсивні чинники: збільшення кількості працюючих, працевитрат, авансованого капіталу, нагромаджень, інвестицій тощо;
- інтенсивні чинники: зростання продуктивності праці, підвищення якості продукції, ефективності використання основних та оборотних фондів; інтенсифікація виробництва на основі досягнень НТП;
- ринкові чинники: попиту — заробітна плата, податки, рівень заощаджень і цін; пропозиції — кількість і якість ресурсів (праці, капіталу, землі);
- загальні чинники: тип економічної системи країни; цілі економічної політики уряду; методи державного регулювання економіки; законодавчо-інституціональні засоби; економічна криза, інфляція тощо.

Економічне зростання як результат розширеного відтворення є трьох типів (видів): екстенсивний, інтенсивний і новий.

Перші два типи економічного зростання спостерігаються при індустріальному економічному розвитку країни (наприклад, країни СНД), третій — при постіндустріальному економічному розвитку (наприклад, розвинуті країни ЄС, США, Японія, Сінгапур, Таїланд та ін.).

Питання для обговорення

1. Які існують теорії макроекономічної рівноваги?
2. Що таке сукупний попит? Які фактори на нього впливають?
3. Що таке сукупна пропозиція? Які фактори на неї впливають?
4. Нарисуйте графіки рівноваги між сукупним попитом і сукупною пропозицією.
5. Що таке макроекономічне зростання?
6. Назвіть показники переважно інтенсивного типу економічного зростання.
7. Назвіть основні риси постіндустріального типу економічного зростання.
8. Які існують моделі економічного розвитку?

9. Визначте сутність та охарактеризуйте структуру національної інноваційної системи.
10. Дайте характеристику особливостям національної інноваційної системи України.
11. Що означає людський розвиток? Чому концепція людського розвитку актуальна для України?
12. Як розраховується індекс людського розвитку? Про що свідчить цей макроекономічний показник?